

Лубкей Н. П.

к. е. н., доцент кафедри фінансів

УМОВНИЙ ТА ГАРАНТОВАНИЙ ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах загострення боргових проблем України на фоні світової фінансової кризи і посткризових явищ питання умовного та гарантованого державного боргу є досить актуальними. Адже саме у періоди економічних негараздів посилюється тенденція до трансформації умовних та гарантованих боргових зобов'язань у прямий державний борг, який у зазначений час і без цього є надмірним тягарем для державного бюджету.

У теоретичному плані умовний державний борг – це боргові зобов'язання, які трансформуються у прямий державний борг за умови настання певних подій. Наприклад, якщо було залучено позику під державну гарантію, а позичальник збанкрутував та не виплатив свої боргові зобов'язання, останні трансформуються у прямий державний борг.

Умовні боргові зобов'язання держави включають її явні (очевидні) та неявні (неочевидні) умовні боргові зобов'язання. До явних умовних боргових зобов'язань держави відносять: зобов'язання за гарантованим державою боргом та боргом за запозиченими державою коштами, наданими третім особам на умовах субкредиту. До неявних умовних боргових зобов'язань держави відносять: зобов'язання за запозиченнями суб'єктів господарювання державної та комунальної форми власності, в забезпечення яких не надавалася державна гарантія; боргові зобов'язання місцевих органів влади; зобов'язання фондів соціального страхування; неврегульована заборгованість держави тощо [1, с. 183].

Умовний державний борг також класифікують за характером умов, в результаті яких виникають боргові зобов'язання. Згідно даного критерію умовний державний борг поділяють на:

- зобов'язання, які виникли у результаті подій, що вже відбулися;

- зобов'язання, які можуть виникнути у результаті настання певних подій у майбутньому.

У вітчизняній нормативно-правовій базі відсутнє визначення умовного державного боргу. Проте, в Україні статистично обліковують та визначають гарантований державою борг – загальну суму боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями [2]. Державні гарантії надаються Кабінетом Міністрів України для кредитування інноваційних, інфраструктурних та інших проектів розвитку, які мають стратегічне значення [3, с. 179].

У теоретичному плані гарантований державою борг є частиною умовного державного боргу. Але оскільки у вітчизняній практиці передбачена можливість надання державної гарантії для забезпечення боргових зобов'язань суб'єктів господарювання перед міжнародними фінансовими організаціями, якщо безпосереднім джерелом повернення позик передбачаються кошти державного бюджету, то можна стверджувати, що не весь обсяг гарантованого державою боргу України є умовним державним боргом.

Особливістю обліку та звітності стосовно гарантованого державою боргу в Україні є те, що сума гарантії за зобов'язаннями включається у загальний обсяг гарантованого боргу по факту надання позики, тобто до настання гарантійного випадку. Фактично ж виплати з Державного бюджету України за наданими гарантіями здійснюються у випадках, якщо суб'єкти господарювання, що отримали такі гарантії, не виконали вчасно своїх боргових зобов'язань.

Таким чином, якщо станом на 01.04.2011 р. гарантований державний борг України становив 13792,4 млн. дол. США, то прострочена заборгованість позичальників перед державою за позиками, наданими державною або під державні гарантії, складала на зазначену дату 2025,4 млн. дол. США (або 14,7 % загального обсягу гарантованого державного боргу України) [4]. Зважаючи

ще й на те, що Бюджетним кодексом України визначено критичну межу загального обсягу державного та гарантованого державою боргу у 60 % від річного номінального ВВП на кінець бюджетного періоду, ситуація із попередженням ризиків державного боргу для України виглядає досить оптимістично.

Але, якщо врахувати те, що розміри умовного державного боргу України, який не обліковується та не береться до уваги при розробці боргової політики держави, у декілька разів перевищують гарантовані боргові зобов'язання нашої держави, стає зрозуміло, що у даній сфері наявні значні проблеми.

За даними Рахункової палати ще до розгортання фінансової кризи в Україні, сума прямих та непрямих, прострочених, розстрочених та нерегульованих умовних державних боргових та фінансових зобов'язань вже сягала 377 млрд. грн. З них 176 млрд. грн. – це оціночні обсяги мінімально гарантованих державою вкладів фізичних осіб у банківських установах, а 121 млрд. грн. – гарантовані державою зобов'язання з виплати знецінених заощаджень громадян [5].

Підсумовуюче вищевказане, слід зазначити, що відсутність законодавчого визначення умовного державного боргу України та офіційної державної статистичної звітності по даному виду боргу, не дає змоги ні науковцям, ні державним службам об'єктивно оцінити ситуацію стосовно боргових ризиків та боргової безпеки України. А це, у свою чергу, не дозволяє визначити рівень боргових загроз, вчасно відреагувати на них та попередити розвиток боргової кризи. Міжнародна практика свідчить, що в окремих країнах обсяг трансформованого умовного державного боргу у прямий (наприклад, з метою рекапіталізації охоплених кризою банків) складав більш, як 50 % ВВП.

Тому першочерговим завданням державної ваги у даному напрямку є створення в Україні ефективної системи управління ризиками умовних боргових зобов'язань держави, що, безперечно, вимагає створення статистичної бази обліку і моніторингу зазначених зобов'язань, а також відповідного нормативно-правового забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Калитчук В. М. Оцінка і напрями управління ризиками умовних боргових зобов'язань держави / В. М. Калитчук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 6. – С. 183-191.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-17 (у редакції від 05.02.2012 р.) / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Шевченко Т. Організаційно-правові засади гарантованого державного боргу України / Т. Шевченко // Світ фінансів. – 2011. – № 2. – С. 178-183.
4. Державний борг та гарантований державою борг / Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=287148.
5. Україні загрожують... борги / Рахункова палата України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/1309102?cat_id=411.